

АГОП МЕЛКОНЯН БЕДНИ МОЙ БЕРНАРДИЕ

chitanka.info

Сгуших се до колоната и захлипах неутешимо за Бернардие, за себе си, за красивия венец от маргаритки на +МН 103, който водата отнесе...

Образът отсреща в огледалото не съм аз. Това печално лице с малка брадичка и остри скули не помни нищо от +ВВ 561, както бях записан, преди да попадна в лудницата на Бернардие. Раменете ми бяха силни, мускулите играеха непокорно под кожата, имах глас категория „А“, но уморителните пътувания под изгарящото слънце и борбата за енергия ме изсушиха. Бернардие не обича магистралите, затова се търкаляме на примитивни каруци с пъстри чергила, далеч от пътищата и от очите на хората, невидими за космическата полиция, неуловими за електронните локатори на групите за супернравственост, спим под набързо разгънати шатри, върху сламени матраци, плътно наредени един до друг, рамо до рамо, бедро до бедро — изключени, защото Бернардие е беден и трябва да пестим. Господи, колко беден е Бернардие!

Така е вече десет години. Сигурен съм, че не е нормален. И му личи, има вид на отшелник, носи омазнени костюми от двайсети век и украсява шията си с папионка от червен лъскав плат. Иначе е добър, но трепери отвратително и плюе, защото пурите горчат. Добър е наистина, обича ни като деца и се грижи за нас, но никога няма пукнат грош и вечерите праща -КТ 767 да му краде храна, после се крие зад шатрата, лапа като прегладняло псе и бърше с ръкав лигите си. Такъв беше Бернардие още тогава — препариран анахронизъм, изваден неизвестно защо от музея по естествена история; още тогава, преди десет години, когато се видяхме за първи път в малката му кантора, както той наричаше празния контейнер, купен на старо от разорена търговска фирма и поставен на стотина метра от градското бунище. Огледа се подозрително, макар че нямаше от кого да се страхува, и ме попита заговорнически:

— Знаеш ли какво е театър, момчето ми?

Тъй като не дадох признак, че отговорът ми ще бъде утвърдителен, Бернардие продължи:

— О, театърът е нещо великолепно! Представи си празно пространство, което внезапно оживява, става ту дом, ту крепост, ту градски пазар или съдебна зала. Разбираш ли, измислено пространство, в което събираш света. Там се завързват съдби и

характери, ама не наистина, просто хората играят! Честна дума, не знам нищо по-прекрасно от тази игра, момчето ми. Ставаш друг, говориш по друг начин, изваждаш от себе си друг човек и го съживяваш.

Бернардие говореше приповдигнато, с много жестове. Изглежда, болезнено обичаше тази игра и искаше да прехвърли любовта си и на мен.

— За театъра научих от дядо — продължи той. — На младини дядо гледал истински театър в зала с плюшени седалки и завеси, с професионални артисти. Не те лъжа, той самият ми е разказвал. Гледал нещо от Молиер. Знаеш ли кой е Молиер? Откъде ще знаеш, нищо не ви учат вас! Вие сте третокласни биомеханични играчки, като детски кукли с пружини.

Тогава за първи път блесна лудостта на Бернардие, на която покорно и всеотдайно служи вече цяло десетилетие. Аз бях първият. След мен Бернардие вложи жалките си спестявания и още помизерното наследство, за да купи двадесет робота от моята категория (втора луксозна А с дълговременна памет), каруца с чифт коне (също биомеханични, защото са по-евтини), тромпети, барабани, пудри и мазила за лице, ризници, мечове, перуки, бутафорни колони за дворци и тераси, пейки, дрехи и още милион дрънкулки, които наричаше реквизит. Натовари всичко в няколко дървени сандъка, целуна конете по влажните ноздри, рече „На добър път!“ — и тръгнахме. Преди десет години, в един дъждовен ден на април махахме за сбогом ей така — никому, защото нямаше изпращачи, а е тъжно без изпращачи, докато и последните къщи на Олдтаун се скриха в сумрака на предвечерната синкава мъгла. Тръгнахме по влажната още от дъжда пътека неизвестно накъде и неизвестно кому да правим театър. Замръквахме под звездите или в опустели ферми, безнадеждно самотни, но горди, че пренасяме блясъка на една съживена любов сред световната печал, както казваше Бернардие; избродихме пешком хиляди километри в бездомност и студ, под свирките на хлапетата и иронията на техните родители, между саблените удари на насмешките, под унизителния звук на изпросените гологани, в дрехите на смешни плашила, под пласт руж и пудра, с накачени по шапките пера или звънчета. Хиляди километри — ненужни никому, абсолютно никому, но верни на своя

мил и странен Бернардие и на неговата отчаяна приумица да качи отново света на сцената.

* * *

— Горе главите, момичета и момчета! — крещи Бернардие. — Пред нас е Дарлингтън! Вие сигурно не знаете, че Дарлингтън е стар град с културни традиции. Там сигурно помнят театъра, обзалагам се.

— Винаги така говориш, Бернардие — отвръща Осман. — Винаги обещаващ.

— Досега беше друго, момчето ми. Дарлингтън е наистина изумителен град! По-бързо, по-бързо! Малвина, облечи атлазената рокля. Ще пееш „Вечерна серенада“, нали? Моля те, искам да си най-красивата. Осман, ти не вярваш в жителите на Дарлингтън, но това няма да ти попречи да надуваш тръбата като истински кралски фанфарист. Искam тромпетът да плаче! Антоан, предния път се изложи със звънчетата. Никой не е удрял по-бездарно звънчетата от теб, бога ми. Звънчетата не са тенекиени дрънкалки, имат душа. Докосвайки ги нежно, само с върха на палката, да събудиш кристалните им сърчица, а не металната им злоба, ето така: зън-зън, зън-зън... Когато танцуваш, не си вдигай високо краката, Доротея, неприлично е. Младо хубаво момиче да си вдига краката — забранено е... Хайде, хайде, по-бързо!

Всички се суетят, ровят в сандъците, обличат най-чистите си дрехи, слагат грим, защото след малко Дарлингтън ще посрещне пътуващия театър на Бернардие. Аз имам най-хубавия глас, затова вървя отпред и крещя в хартиен конус:

— Насам, скучаещи! Насам, търсачи на прости радости! Пристига театърът на Бернардие! Вие не знаете театъра на Бернардие? Той е обиколил света, награждаван е с много медали и почести, защото нищо друго не предлага толкова усмивки и печал, тъга и възторг, ръкопляскайте, ръкопляскайте!

Тръби, барабани, звънчета, танцуващи момичета, латерни, кикот на клоуни, грамофони с фунии, а над всички — моят глас:

— Вие не помните какво е сцена. Не сте плакали пред омагьосаното ѝ пространство. Когато завесата се вдигне, театърът на Бернардие ви пренася през времето към огъня на човешките страсти —

любов и ревност, нежност и ярост, скъперничество и самолюбие. Запомнете: театърът на Бернардие е на отсрещния хълм и ви очаква! Цените са ниски. За ученици и безработни — с намаление. Онези, които нямат пари, могат да донесат храна. В краен случай се приемат и стари вещи или дрехи. Знаменитият театър на Бернардие, единственият в света, ви очаква!

Те гледат от своите прозорци неразбиращо. От висотата на балконите изглеждат като мъртви восъчни фигури със залепени върху лицата изненада, безразличие или погнуса. Долу пълзи пъстрото шествие на Бернардие, но във фраковете на своята строгост онези горе остават неизлечимо спокойни и студени, недокоснати от нашия възторг.

Замлъкваме, за да освободим въздуха за мекия глас на Малвина. Тя пее за вас, господа! Тя ви пожелава лека нощ!

Накрая идва номерът на -РВ 312, когото Бернардие нарича Жюли. Той има най-очарователната усмивка и най-тъжните очи, затова винаги Жюли разнася цилиндъра на Бернардие и се доверява на човешката състрадателност:

— Пуснете вашите дребни грошове, господа, да не ви тежат по джобовете — говори Жюли. — Всеки от тях не струва нищо, но всички заедно са една вечеря за Бернардие, може би малко позитроний за нас, може би част от данъка. Дъното на цилиндъра е от кадифе, монетите не звънтят, за да е запазена тайната на дарението, но ако пуснете повече, ще чуете сладкото дън на вашата благотворителност и ще легнете с чувството за изпълнен дълг към плебеите, дошли да ви донесат очарованието на зрелището. И още нещо да ви донесат, което не знам как да обясня. Не се скъпете, за да купите душите ни, господа. Изкуството не трябва да се продава, но винаги се е продавало, така е...

На сутринта виждаме, че небето е застлало на поляната килим от пухкави бели сферички. Малвина тича между тях, вятърът поема крехките парашутчета, вдига ги до небето и отгоре завалява весел сняг в края на май. Наивният Жюли запушва ушите си, макар че тънките семенца не могат да запуснат проходите към кристалните му микрофони. „Знае ли човек — казва Жюли, — глухарче е все пак.“

— Казах ли ви, Дарлингтън е славен град! — тържествува Бернардие. — Парите ще ни стигнат за пет дни, но трябва да купим и лак за перуките. Как мислите, ще има ли представление?

— Едва ли — отсича Антоан.

— Може би, може би — добавя доверчивият Жюли.

— Все едно, след половин час започва репетицията. Генералната репетиция! — пляска с ръце Бернардие и ние се скриваме в шатрата да облечем своите плащове.

Обичам суетнята зад завесата. Доротея трепери и чупи трескаво пръсти, Антоан се фехтова с Иитс, Осман вдига тежести, за да влезе във величествената осанка на Клавдий. Аз стоя настрана, затворил очи, и повтарям един и същи монолог, защото ме изпълва с възвишеност:

*Да би могла таз омърсена плът
като зацапан сняг да се стопи
и върне във пречистена роса.*

След тези думи ставам друг. Първо усещам ускорения кръг на физиологичния разтвор във вените ми, те се отпускат, някъде вътре от екзотермичните реакции става топло, виталинът се разлага на сладост и стремеж към висини; после като че ли се издигам над шатрата, над града, над затворените прозорци, зад които спи хладината на двадесет и втори век, облечена в копринено кимоно, обула плюшени пантофи, с бяло нощно боне, заобиколена от ампули и дисплеи; издигам се над тях и дишам, летя сред снежния вихър на глухарчетата, докосвам прозрачното небесносиньо и всичко остава под мен — Уелс, Алфретън, Менсфийлд, Дърхам, Съдърленд, Дарлингтън, хиляди километри самотност и страдания, оловеното небе на севера и фалшивия златист варак на юга:

Да би могла таз омърсена плът...

Хубаво, нали?

Вземете ни театъра и какво ще остане от нас? Втора луксозна А с дълговременна памет — и нищо повече! Какво е Малвина, ако на сцената не е милата и неразбрана Офелия? Куп синтетични мускули, два литра позитронен мозък и биопроцесор с фабричния номер +МН 103. Какво е Жюли, ако два часа не е моят скъп Хорацио? Доротея без виновното лице на мама Гертруда? Антоан, ако не обичахме в него Лаерт?

Театърът — ето нашия бог! Сцената — нашата обетована земя! И Бернардие — всеотдайният Мойсей, който ни извежда през изпитанията към лъчеобляната територия на изкуството, за да спаси металните ни души от корозията на безразличието и от опустошенията на леността. Вземете ни ги и ние доброволно ще тръгнем към гробището за отпадъци, защото без религията на театъра биороботът от втора луксозна може да е домашен слуга, градинар, цветопродавец, мияч на улици, готвач или гувернант, но никога крал, датски принц или благородник от стражата. Ако изтръгнете от Осман илюзията, че е новият владетел на Дания, от него ще остане скитник, безпризорно псе в човешки образ, просяк, крадец, измамник — една унизителна купчина от платина, силиций, кобалт и протеин. А Бернардие вдъхва в него великолепието, както бог е вдъхнал живот в калната скулптура на Адам.

Изкуството ни спасява от слепотата, от порока и от агонията. А вас, хора, какво ще ви спаси?

Започваме. Завесата се вдига. Светът, който иронизира, оскърбява и ограбва, се стапя с осветлението; отгоре прожекторът подава ласкава ръка, плъзва се по бутафорната колона и опипва плесенясалите камъни на крепостта. Сега стражата ще каже „Кой е там?“ и всички ще въздъхнем облекчено, защото няколкото квадратни метра са вече наши, само наши. В тях няма полиция, данъчни агенти, мъртви сенки от човешки паноптикум; няма присмех, високомерие и оглупели от транквилизатори очи.

Франциско: Ти първо кой си? Стой и се разкрий!

Бернардо: Да живее кралят!

Сбогом, Дарлингтън!

Добре дошъл, Елсинор.

* * *

Дори Бернардие не очакваше такъв главозамайващ успех; тича зад кулисите, пляска ръце, описва объркани траектории с дима на пурата си, пощипва хитро актрисите и повтаря без умора:

— Аз ви казах, нали! Славен град е Дарлингтън — досега са тридесет и шестима. И всички си плащат! А ти не вярваше, Антоан, ти си неизлечим безверник. Тридесет и шест души, пардон — тридесет и шест зрители на новата постановка на Бернардие! Погледни, Иитс, може би идват и други, а? Не, не може да не дойдат, че това е Дарлингтън! Господи, какъв успех! Какъв триумф!

Всичко си е все така — суетня зад завесата, Доротея трепери и чупи неспокойно пръсти, Антоан се фехтова, Осман прави упражнения, за да влезе във величествената осанка на Клавдий, аз затварям очи и повтарям своя вдъхновен монолог.

Нима наистина ще играем?

— Деца мои, аз искам този път да сте недостигнати! Искам от вас изкуство! Бернардие трябва да трогне света! Та той затова е роден — да трогне това замръзнало човешко желе и да измъкне от сърцето му възторг. Пак си се наклепала с руж, Доротея. Трябва да си бледа, разплакана и неутешима майка, а не моряшка уличница! Извинявай, съвсем се обърках, не знам какво говоря, преди представление никога не мога да се контролирам...

Че кой преди представление е на себе си, Бернардие? Нали това е най-трудният миг — да извадиш себе си от себе си и да вложиш вътре друг.

Завесата се вдига и осветлението угасва...

— Ей, вие там! — крясва някой от залата. — Защо затъмнихте, дявол ви взел! Няма да седим на тъмно!

Свирят и тропат с крака.

Не, началото не е добро.

Бернардие излиза на сцената, покланя се несръчно и вдига ръце да ги усмири.

— Уважаеми господа, трябва да ви кажа, че театър се играе на тъмно.

— Виж го ти, на тъмно! А как ще намирам захарните пръчици?

— Уважаеми господа — продължава Бернардие, — трябва да ви кажа, че по време на театрално представление не е редно да се ядат захарни пръчици.

— Хайде, хайде! — обажда се друг. — Щом е на тъмно, да е на тъмно. Хей, чичо, вади свирачите, онези — с дрънкулки по шапките.

Отново става тихо. Отново сме в благословената крепост Елсинор.

Ще удари дванадесет, от мрака ще изплува Макс в призракен бял воал, за да каже истината за своята смърт (боже мой, някога самият Шекспир е играл тази роля!). Чувал съм я стотици пъти, но пак я чувам за пръв път — в това е магията, знаеш и не знаеш, винаги е така и винаги е ново; за стотен път преживяваш това, което преди теб са преживявали хиляди, но посвоему, различно, като само твоя Хамлет. Нима може в едно тяло да има толкова много души?

Ето така:

*О, ангели, носители на милост,
пазете ни! Каквото да си ти,
чист дух или зъл бяс, донесло тука
зефир от рая или адска смрад...*

Думите, думите са всичко! Трябва да ги хвърлиш в мрака, иначе ще разкъсат гърдите ти. Те са живи вътре, напъват като разжарени душеядци и тихо пукат като въгленчета между динамит; подредени в избухливи вериги, те чакат своя триумф — кажеш ги, а въздухът като експлозив:

*Със неведение не ме убивай!
Отговори! Защо тез твои кости,
погребани по божите обреди,
раздрали са савана си свещен?
Защо отново гробът, в който всички
видяхме те спокойно да лежиш,
сега, разчекнал челюсти от мрамор,
те е изблъвнал вън?*

Духът ме вика. Тръгвам след него. И защо скърбиш, душа? Казват: смъртта е естествена, тя е в нас и във всичко около нас, притаена, покорно притихнала... Можеш ли да избягаш от нея, щом носиш знака ѝ във всяка клетка?

Не, не го разбирам. Щом е нещо естествено, защо се страхуват от нея? Защо не са свикнали с лицето ѝ? Защо я пропъждат, плачат, дърпат коси, а не са се научили да умират?

Ще отмъстя за смъртта ти, татко, но какво ще се промени с това? Отмъщението не е ли най-примитивното решение? Смърт за смърт, за да успокоиш съвестта си, с престъпление да премахнеш престъпление — достойно ли е? Не виждам смисъл, татко Хамлет все така ще остане призрак, нали, Бернардие?

Искам да знам защо съм толкова объркан. Уж всичко са само думи — Макс е жив, Гертруда е добрата Доротея, колоните са бутафорни, мечът е пластмасов, а аз съм объркан. Бернардие! Знам и въпреки това... Могат ли думите да са виновни за всичко? Не са ли само набори от звуци? Може ли тази прастара история да наелектризира с думите си моята платинено-позитронна душа?

Защо човекът боготвори смъртта? Не го разбирам, сигурно защото не мога да умра. Но аз не съм и жив, нали? Аз съм само вещ, а вещта може да се износи, да се счупи, да ръждяса, но не може да умре. Не може да умре, защото е вещ. Но аз съм вещ, която играе Хамлет! Нали така? Мога да умирам единствено на сцената — стотици, хиляди пъти да умирам, а иначе металните пластини се покриват с червеникав окис, синтетичните мускули губят еластичността си, позитроните нихилират през черепната кутия, остаряват плутониевите батерии — и нищо повече.

Аз съм вещ. Вещ, която играе Хамлет. Която играе Хамлет, за да го гледат хората. Хората, които не го разбират.

Къде се къса веригата, Бернардие?

Обикновено отговаряш: „Ами това е театърът, момчето ми.“

Тогава театърът е нещо жестоко!

Или щеше да бъде различно, ако разбирах какво е смъртта? Освобождение? Висша форма на страха? Пътуване? Покой? Или доказателство, че си живял? Нищо от това или всичко заедно? За мен смъртта е празна дума, както нищо не значат синовен дълг, любов към

майката, отмъщение. Аз само играя, Бернардие. Произнасям думите, както си ме учил, но те увисват в мрака между нас и тях — непреживени от нас и неразбрани от тях. Ти ни обрече завинаги да бъдем други, да забравим своя буквено-цифров код, да приемем чужди имена, да понесем бог знае чии съдби; ти ни отне мъничката биороботска радост да си най-умната вещ и вместо това сложи на раменете ни нещо непосилно, ужасно, човешко. Вече никога не мога да бъда щастливия +ВВ 561, наказан съм да бъда Хамлет.

Казваш: „Ами това е театърът, момчето ми!“

Значи театърът е за хората, Бернардие. Защото роботите никога не са били властелини, не са убивали братята си, не са продавали достойнството си срещу власт, не са се мятали, безнадеждно влюбени, не са били предатели, циници, ексекютори, идоли. Роботите са кротки и разумни. Значи театърът е за вас, Бернардие, вас извисява и облагородява, вас измъчва и изчиства. Защо тогава хората нямат нужда от театър?

Мога да го питам, на сцената са само Полоний и Офелия, но по време на представление Бернардие е наелектризиран, съвсем изгубва нормалната си реч, говори само в стихове, знае ролите наизуст и зад кулисите играе с всеки от нас, играе всички заедно — надут и мръсен като Клавдий, колеблив като Гертруда, нечестен като Полоний, предан като Хорацио, влюбен като Офелия... Говори със себе си, обича и мрази себе си, коленичи пред себе си, прегръща себе си, убива себе си... О, мой добър, добър Бернардие! Изтърсвам пепелта от пурата ти върху старомодния лъскав ревер, съвсем разсеяно, уж без повод, а то е, защото те обичам. Ти ми даде сцената, Бернардие, стопли лицето ми с лъча на прожектора, за да повярвам, че наистина съм датски принц сред платнените дворцови арки и колони.

— Ей вие, стига глупости! — крещи в мрака някой от залата и Бернардие сякаш получава шок, спира мимическата си драма, около половин минута гледа неразбиращо — трудно е да се върнеш от Елсинор в Дарлингтън.

— Тъй де! — обажда се друг. — Затова ли си дадохме парите.

За Бернардие няма нищо по-мъчително от жеста, с който включва осветлението. Прави го неохотно, с болка, като предателство, защото сам от себе си открива театъра. Когато е светло, магиите се

разбягват, сцената умира, колоните изведнъж стават картонени, а царедворците — роботи.

— Честна дума, никога не съм гледал толкова глупава криминална история! Някой убил брат си — добре, какво от това? Оженил се за жена му — и после? Сега синът води следствието, като че ли няма полиция. Тъпотия!

— Моля ви, моля ви, господа! — успокоява ги Бернардие от сцената. — Съвсем не е криминална история, а драма от великия Уилям Шекспир.

— Криминална е! — настоява човекът със захарните пръчици. — Има ли убийство? Има. Има ли опити за разобличаване на убиеца? Има. Накрая сигурно ще има и възмездие. Значи е криминална.

— Това е класическа драма! Драма за смисъла да си жив... За дълбоката покруса на един излъган син.

— Я остави тази работа! От самото начало се разбира кой е убиецът, няма напрежение. Всичко е ясно, затова ли плащаме.

— Вие, господа, виждате само убийството. А то не е центърът. Погледнете към хората и техните терзания, към неизбежната дълбочина на техните конфликтни мотиви и покъртителни преживявания...

— Слушай, дърдорко! — обажда се невисок зрител с брада. — Аз съм адвокат и ги разбирам тия работи. Мотивите са си мотиви, не прави фойерверки от интелигентност. Помниш ли историята с Хари Оупъркут? Аз му бях защитник. Той закла майка си, защото беше курва. Историята отиде в следствието, после в наказателната колегия. И никой не каза, че Хари носи велика човешка драма, неизбежно дълбоки драматични мотиви.

— Не знам случката с Хари... какъв беше, но съдбата на Хамлет вече половин хилядолетие вълнува...

— Вълнува кого? Глупаците! Знаем кой е убиецът, знаем защо е убил, знаем, че ще го разкрият. И защо да седим два часа на тъмно? — намесва се отново човекът с пръчиците, който очевидно никак не обичаше тъмнината.

— Нали ви казах, бях адвокат на Хари — продължи зрителят с брада. — И мога да заявя — той беше съвсем ненормален тип! Такива аномални единици са язва за организираното общество, а този Бернардие иска да ни ги представи за герои. Помислете само — след

петстотин години разумни хора с висше образование седят на тъмно и гледат великата драма на Хари Оупъркут, който закла майка си, курвата.

Цялата зала се смее.

— А в средата на площадката — продължава брадатият — стърчи някакъв маниак и ги убеждава, че Хари се терзаел, че важни били дълбоките емоции и взривове в душата. А Хари беше идиот! И този твой Хамлет не е в ред. Нали чухте какво говори на мадамата — втели-некипели. Сам признава, че разумът му е болен.

— Той само се прави на луд, господа — използва паузата Бернардие, за да се намеси. — Прави се на луд, за да изпита Клавдий и Гертруда, да види как ще се държат на представлението.

— Да, и това представление. Номерът с актьорите е долен психологически натиск. Да се измъкват показания по този начин е забранено.

— Не е въпросът до показанията — продължава да се защитава Бернардие. — Той иска да ги изправи пред съда на съвестта!

От последния ред се надига мъж на около петдесет в кимоно и с черно таке. Изкашля се свенливо и започва:

— Не исках да взимам думата, но се чувствавам необходим. Да ви се представя — доктор Моорли, психиатър. Господа, датският принц е наистина абнормен тип. Направи ли ви впечатление колко често той говори сам на себе си? Това е вече симптом за вътрешно разстройство. Но по-важното е какво говори! Ето какво: да бъдеш или да не бъдеш. С други думи той поставя на везна собственото си съществуване. Значи битието и небитието за него са равностойни ценности. Липсва порив към живот, но липсва и стремление към Танатос. Като Буридановото магаре той се люшка между „да бъдеш“ и „да не бъдеш“, загубил желание и за едното, и за другото. И това е белег за психическа деградация. Ще попитате защо. Ами защото в неговия волеви акт липсва вторият пласт. Има цел, но за да се отиде до изпълнението, трябва да се мине през нивото решение, през онова трудно и съдбовно за и против. Намира ли Хамлет решение? Не намира. А това говори за психастенна структура на личността, за психическа слабост. Има нещо още по-важно — Хамлет се опитва да прикрие своята психастения чрез уж волеви, привидно решителни действия. Разбирате ли? Той е шизоиден тип! Но има нещо още по-

любопитно. Тук записах, доколкото можах в тъмното, думите на Хамлет. На един от придворните той казва, че го смятали за флейта. „Искате да свирите на мен. Държете се, сякаш познавате всички дупчици на ума и сърцето ми“ — така говори принцът. А какво е това, господа? Какво значи да си въобразяваш, че си флейта? Този ваш тип е наистина интересен, Бернардие, изключително интересен. Защо не го изпратите в моята клиника? Обещавам, ще го излекувам. Благодаря за вниманието.

Не остават никакви надежди — представлението се провали. Бернардие се опита да ги задържи, но всички си тръгнаха, без дори да се сбогуват. Само онзи със захарните пръчици се поколеба дали да си иска парите обратно, но после великодушно махна с ръка и излезе.

Бернардие се скри зад кулисите. Знам, че плаче. Бернардие винаги плаче скришом. Не иска да виждаме сълзите му, защото ни обича. И се страхува, че малките солени зрънца безнадеждност ще ни прогонят.

Мълчим. Никой не се втурва да го утешава, няма смисъл, Бернардие си представя овации, кошнички с цветя, копринени ръкавици, ветрила пред деколтетата, грейнали благодарни усмивки в мрака и благосклонно кимване от ложата на височайшите. Знам, че искаш това, Бернардие, а получаваш ирония и презрение.

Тогава се чува плахо покашляне. Дръпвам завесата — в залата седи дребен човечец с болнав вид и уморени очи.

— Извинете, господин Хамлет — казва той свенливо. — Аз съм Уебстър, Франк Уебстър, пазачът на музея. Бих искал да ви попитам — ще продължи ли театърът?

— Хей, Бернардие! — крещя. — В залата има човек, един дребен такъв...

Бернардие ме поглежда така, сякаш никога не е чувал по-глупаво изречение.

— Разбира се, момчето ми, разбира се, че ще има! И запомни, хората не се делят на едри и дребни, а на зрители и незрители.

След това се изправя в средата на сцената.

— Вие искате да гледате драматичната история за Хамлет, господине? — пита.

— Да, ако е възможно. Казвам се Франк Уебстър, имам диплом за доблест и затова съм назначен пазач на музея.

— А защо искате? — пита отново Бернардие.

— Не мога да ви обясня, господине.

— Може би ви харесва?

— Не знам, господине. Аз съм необразован. Струва ми се, че думите ме развълнуваха.

— Развълнуваха ли? Искате да кажете, че театърът ви развълнува?

— Казах — струва ми се. Може да греша, не знам. Аз съм необразован — продължава неуверено зрителят.

— Вие сякаш се срамувате за вълнението си, господин Уебстър. Че това е човешко!

— Наистина ли? Не знаех. Лекарят ме съветва да не се вълнувам, сърцето ми нямало да издържи. Всеки ден пия кардиолекс.

— Вълнението от изкуството е благородно, господин пазач. То не е възбуда, а извисеност! Откъде бихте искали да продължим?

— Харесаха ми думите на краля: „Грехът ми гние и смърди до бога.“ Защо грехът гние, господин Бернардие? И какво общо има тук бог?

— Бог ли? Бог е идеалът, висшата нравственост. Затова. Но да не обясняваме, деца, а да играем. Хайде, продължаваме!

Започваме отново. Играем, както никога досега. В залата има зрител, който обича нашата игра. Той иска да ни разбере. Той не се страхува от вълнението — вече знае, че да се вълнуваш е човешко. Гледам очите му в мрака, блестят като събудени светили. Той ни вярва! А артистът не иска нищо друго.

Виждам две предпазливи капчици в долния край на очите му, когато Гертруда казва на Лаерт, че реката отмъкнала тялото на безумната Офелия. Нима Френк Уебстър плаче?

*Природата държи на своя навик,
по-силен от срама?*

— Спрете! — крещи Уебстър. — Спрете, за бога! Искате да кажете, че е мъртва, нали?

— Неволно се е удавила — обяснява Бернардие.

— Вие сте жесток, господине! Вие се разпореждате с живота на тези безпомощни създания като с ненужни предмети!

— Не аз, господин Уебстър, а Шекспир. Офелия обезумява от любовната си мъка. Не е ли красиво?

— Това не ви дава право! Това е своеволие! — пазачът е разгневен. — Заради безсмисленото отмъщение на принца вие погубихте милото момиче.

— Всеки от тях носи драмата си, господине. Всеки от тях иска да живее в светлина, но под нозете им е Дания.

— Вие сте маниак или садист! Тласките всички към гибел, затваряте изходите към спасението и те са объркани животни в клетка. Вие ги хвърляте един срещу друг, за да ги убие и да се наслаждавате на тяхната агония. Вие обичате да съзерцавате страданията им. Вие обичате насилието и миризмата на кръв. Вие сте луд, господин Бернардие!

— Не, Уебстър, не говорете така пред моите приятели — опитва се Бернардие да се защити.

— Под това платнище стават гнусни неща! Вие удовлетворявате своите животински комплекси! А момичето снощи пъ толкова хубаво. Сбогом, Бернардие.

Уебстър ни обръща гръб и си отива.

— Догони го, момчето ми! — крещи на мен Бернардие. И му обясни, че всичко това е театър.

Настигам го по пътеката към града. Пада здрач и Дарлингтън потъва в неоновия сияния, а по свода над него заискряват бледожълти луните-призраци на Британия.

— Това е театър, господин Уебстър — казвам. — Театърът е само така, игра. Такива са нашите роли, иначе сме живи и здрави.

— Аз не знам.

— В театъра всичко е илюзия, лъжа, разбирате ли!

Той се обръща към мен и в очите му откривам, че съм казал тези думи никому.

— Аз съм необразован, принце. Имам диплом за доблест, но не разбирам от тия неща. Аз нищичко не разбирам! — Уебстър отново обръща гръб и продължава към своя спасителен остров разумност с бледожълти луни-призраци над него.

Тогава захлипах неутешимо за Бернардие, за себе си, за красивия венец от маргаритки на +МН 103, който водата отнесе...

* * *

Долавяш ли съмненията ми, Принцесо? Заклевам се в мечта си — в утробата на утрото е свито уродливо ембрионче на страха. Ще излезе слънцето, ще вдигне росата, но всенощните ми съмнения няма да се стопят, нито ще преглътна бучката безпокойство, заседнала в трахеята ми. Виждам в тъмнината свитите им сенки, гърбави и грозни, чувам крадливите им стъпки, неравномерното дишане, дори сърцата. Мирише на опасност, на немити мъжки тела и срам. Когато светлината изгони мрака, ще ги различиш и ти в утринната дрезгавина — бездарни непроницаеми рисунки със сиво върху сивото платно на последния ден.

Заклевам се, Принцесо, днешният ден ще е последен. Бернардие спи, ти спиш, спите всички, само аз съм буден — помолих Бернардие да не ме изключва тази нощ, исках тази нощ да съм буден, защото това е последната нощ на света. Заклевам се, днес нашият свят ще свърши. Разбира се, ще останат Уелс, Алфретън, Менсфийлд, Дърхам, Съдърленд, всичко тяхно ще остане, защото е дълбоко замразено и потънало в анабиоза; ще останат ампулите, полицията за супернравственост, чехлите, поливизорите, колбите с изкуствено заченати деца, холографните икони на Христос и квадрофоничните меси — всичко ще оцелее, защото е програмирано да оцелее; над съществуването им бдят изкуствени мозъци, те се грижат да се запази непокътнат инвентарът на целия им въсършен музей. Съвършената им машинка ще работи днес и вовеки веков — точна прецизна и неуморима като перпетуум-мобиле. И знаеш ли защо, Принцесо? Защото в нея няма нито една молекула съмнение!

Тя захапва, смила и преобразува всичко в печалба. Тя поема, обработва и трансформира суровината в благо. Любовта, въздуха и светлината тя превръща в удобства. Затова техният свят ще остане, той е конструиран за вечни времена, оразмерен е за хилядолетия напред, съвършен е в своята надеждност, а нашият мъничък свят изживява последната си нощ, защото е страстен, бутафорен и крехък. Те са

убедени в своето съвършенство и величие, а ние сме плахи сенки от терзания; те винаги са побеждавали, а ние сме картинки, изрязани от лист огорчение.

Не ги ли чуваш? Не виждаш ли как се прокрадват сенките им?

Ще ти призная — за Бернардие се страхувам. Човек е, капризните му механизми няма да издържат, знаеш колко обича театъра и нас. А какво ще правим без Бернардие?

Шшт, тихо! Като че ли някой се промъква.

Всеки миг ще дойдат, Принцесо, всеки миг ще ни глътне омразата им, а аз още не съм ти казал най-важното: понякога ми се струва, че ставам човек. А ти? Понякога, особено на сцената, съвсем забравям, че съм биоробот. А ти? Вървя, говоря, мисля като човек, значи съм човек. Като Бернардие, като Уебстър. И оттук започват съмненията ми: а заслужава ли си да си човек? Фанатичен и ненужен като Бернардие. Дребен и страхлив като Уебстър. Колеблив и нещастен като Хамлет. Или мерзък и отвратителен като доктор Моорли. Такива са хората, Принцесо. Струва ли си да бъдеш като тях?

Те имат всичко. Имат повече, отколкото е нужно на едно белтъчно тяло да оцелее на тази планета. Трябват им храна, огън и книги — и нищо повече, а те имат всичко, което може да пожелае един разглезен и себелюбив горделивец. Те са като препълнени чаши, затова не звънтят, щом ги чукнеш. Ето — измислили са театъра, а след това. Ние скърбим, обичаме, плачем, убиваме се, а те не звънтят! Няма нужда от театър, значи няма нужда от себе си! Аз така мисля, а ти?

Кой ги излъга, че така ще се спасят от предсмъртните спазми? И крачат в своя мрак, обичат неведението си, пресъхналите си гърди, безвкусната течност по мършавите си вени. Накъде, хора? Докъде ще стигнете с това чупливо самодоволство?

Тихо... Някой наистина се върти наоколо.

Изведнъж шатрата пламва, десетки фарове от всички страни облизват с овалните си езици разпокъсаното платнище, а в светлите им кръгове заиграват сенките на въоръжени хора.

Вече са тук. Дойдоха вестителите на последния съден ден и вече нищо не може да се направи.

— Бернардие и неговите машини да се предадат незабавно! — задъхва се репродуктор в ранната майска дрезгавина. — Всяка съпротива е безсмислена!

Спокойно събуждам Бернардие, няма защо да се бърза. Сънен е още, сумти, мляска, обръща се недоволно на другата страна, а след това изведнъж скача и ме гледа неразбиращо.

— Те дойдоха, Бернардие.

— Кои дойдоха, момчето ми? — пита.

— От полицията за супернравственост. Искат да се предадем. Казват, че всяка съпротива е безсмислена.

— Съпротива ли? — пита Бернардие, стягайки тирантите си. — Каква съпротива, момчето ми. Ние сме театрална трупа, а не шайка разбойници.

— Не знам, Бернардие. Така казват.

— Сигурно има грешка, не се страхувай. Защо ще арестуват театрална трупа.

Докато сложи ризата си, те нахълтват в шатрата — десетина двуметрови автоматчици. Лицата им са свирепи — може би заради безсънната нощ, може би заради окаяната ни безпомощност, може би им е професионален навик. Двама блокират вратата, останалите тършуват под леглата и в сандъците с реквизит.

— Грешно са ви изпратили, господа полицаи — опитва се Бернардие да ни защити. — Ние не сме нарушители на закона, а пътуваща трупа актьори. Ние изнасяме представления...

— Мълчи, идиот! — кресва офицерът. — Очите му наистина са свирепи. След това се обръща към полицаите: — Има ли оръжие?

— Няколко пластмасови ками и шпаги.

— Да се приберат!

Това е, скъпа ми Принцесо. Завиждам ти, че си изключена. Въпреки това ще продължа своя мислен разговор с теб. Искам още някои неща да ти кажа, а нямам много време. Докъде бях стигнал? Ах, да, до въпроса: струва ли си да бъдеш човек?

— До половин час да съберете парцалите си! Тръгвате с нас.

— Накъде, господин офицер? — пита Бернардие.

— В градския затвор.

Измъчва ме този въпрос, Принцесо. Не ми дават мира съмненията, че в участта на хората има нещо объркано. Дори не само в участта им — във всичко! Ето например тази свирепост. Лицата им са алени от гняв и злоба, движенията са остри и яростни, езикът груб и вулгарен. И срещу кого? Срещу няколко беззащитни биоробота

и техният смутен учител. Или, да речем, омразата им към театъра — не е ли и тя резултат от тази обърканост? Не мразят ли театъра от страх, че сцената е безмилостно справедлива?

— Мога ли да включа моите актьори, господин офицер? — пита Бернардие.

— Можеш, но без глупости!

Сега ще оживявате един по един; не искам да виждам лицата ви, не бих могъл да го понеса, затова излизам навън. Нали разбираш, вече нищо не може да се спаси, всичко е в техните ръце. А човекът е объркано същество и обърква всичко около себе си. Цялата тази история с театъра беше едно заблуждение и не можеше да завърши иначе. В света на хората има ред и всяко отклонение се наказва. Хората обичат светът им да е номериран, разпределен в графи, прилежно подреден по етажерки, а с нашата отчаяна приумица пристъпихме дисциплината им, вироглаво нахлухме сред правилата и те няма да ни го простят. Те никога не прощават нарушената порядъчност и своеволията със строгостта. Ето това не разбирам, Принцесо: защо обичат правилата повече от прелестта на безредието?

Ред. Ред във всичко. Над всичко редът! И знаеш ли защо? Защото подреденият свят е ясен. Можеш да наблюдаваш пъстрия хаос на живота, да го осмислиш и едва тогава да потърсиш в него система. А може и обратното — да го вкараш в правилника и след това да го изучаваш. Второто е по-лесно и хората го предпочитат.

Но сега не е време за философстване. Аз ще продължавам своя монолог с теб, запазвам си правото на последна дума, а за сега искам да ти кажа следното: всичко идва от това, че светът им е резултат, а не причина!

Реквизитът е събран и подреден в каруцата, а над него е разпънато пъстрото брезентово небе на Бернардие с нарисувани клоуни, феи и русалки.

— Деца — казва Бернардие, — облечете дрехите от представлението. Нека минем през града като Шекспирови герои.

Сядаме мълчаливо един до друг, както през всичките десет години. И тръгваме.

Сигурно е смешно — отпред и отзад по няколко бронирани коли с лъчеви картечници и тежки плазмени оръдия, а в средата — комична каручка с шарено платнище, от която неугледно стърчат платнени

колони, закърпени арки и саксии с изкуствени цветя. Прах, грохот на вериги, нагорещени метални брони и дула, обърнати към скрибуцащата кола на Бернардие и неговите уплашени актьори във вехти плащове и с мустаци. Нашият бутафорен свят, затворен от всички страни със стоманените пръстени на два̀йсет и втори век, се спуща по пътеката към Дарлингтън.

Очевидно градът е предупреден и е излязъл да ни посрещне. По-точно, да ни изпрати към някаква тъжна неизвестност. По улиците са струпани хиляди хора от всички възрасти. Крещят, освиркват, замерват ни. Някои носят лозунги:

СПАСЕТЕ ГРАДА ОТ ЗАРАЗАТА НА БЕРНАРДИЕ!

и

НИЕ НЯМАМЕ НУЖДА ОТ ЛЪЖИ!

Децата от местното училище, облечени в сребристи униформи и със значките на Сатурн, са прилежно подредени, учителят дава знак и те започват да скандират:

— Долу театърът! Долу театърът!

Скрий сълзите си, Принцесо! Скрый ги поне от Бернардие. Той не заслужава това. Сега Бернардие има нужда от нашата гордост. Виж как е вдигнал глава раменете му са изпънати, нищо от страни не го докосва. Сякаш е бронзов обелиск. Сякаш е имунизиран срещу низостите и оскърбленията. Затова скрий сълзите си.

На централния градски площад е издигната трибуна. Десетина мъже, вероятно управата, гледат отвисоко и мнително. Посвоему чисти. Посвоему горди. Защото човекът е свикнал да побеждава, Принцесо той по природа е победител. И се гордее с това. Да знаеш как се гордее! Той е надвил мрака и безредието унищожил е враговете

си сред животните, построил е удобни домове, измислил е поливизорите и бронетранспортъорите. Той е направил много и се гордее основателно. Той е покорил, завоювал, подчинил, укротил. Политай го: А защо? Не знае. Не го интересува, нали ти казах — природата му е такава. Побеждава инстинктивно. Ще умре, ако не побеждава. И сега този мъж с посребрени негърски плитчици ще победи. Пак така, инстинктивно. Убеден, че това е нормално и иначе не може да бъде, защото е унизително да не властвуващ, защото е Човек. Те дори едни такива думи са си измислили като мъдрост: Горко на победените!

Той вдига ръце и тълпата млъква. Изважда от джоба си листче и започва да чете:

— Уважаеми дами и господа! Неизвестно откъде в нашия тих и спокоен Дарлингтън внезапно пристигна група скитащи биороботи, предвождани от един не съвсем нормален мъж, който нарича себе си Бернардие. Те твърдят, че искат да върнат древното изкуство, наречено театър. Снощи дори са дръзнали да устроят представление! (Шум и подсвирквания.) Вярно, те представили пиеса, написана от наш сънародник, но дори този патриотичен акт не може да бъде оправдание. Бруталното погазване на реда и законността, наглата интервенция в привичния ритъм на живота в Дарлингтън заслужават само нашето негодувание и презрение. Кому е необходим театърът, дами и господа? Кому е необходима тази първобитна лъжа, тези смешни жестикулации върху дървен подиум? От времето на театъра човечеството измина дълъг и славен път. Роди се изкуството на поливизията, холоскопията, кваркорамата, обемната музика, енцефаларта. Изкуството придоби нови измерения и възможности и ние няма да се върнем към първичните и диви средства за емоционално натоварване. Ние не искаме такова изкуство, което разбива нервите. Ние искаме равновесие. Ние искаме покой.

Тук кметът оглежда триумфиращо тълпата и отново забива поглед в листа.

— Гражданите на Дарлингтън гледат напред, смело ще влязат в бъдещето и никому не са притрябвали вашите нафталиненни Хамлетовци, господин Бернардие. Театърът е мъртъв и никакви усилия на фанатици и манияци не могат отново да го възкресят. Затова градската управа на Дарлингтън реши да ви осъди на публичен позор и

да ви изгони от града. (Овации и възторжени възгласи.) Останалото поверихме на полицията и на съдебните власти. Групата трябва да бъде разпусната, което ще е от общонационална полза. Позор за Бернардие и неговата банда! Позор за всички, които правят театър!

Позор вместо кошнички с цветя, Принцесо. Докъде бях стигнал? Сетих се, до тяхната мъдрост „Горко на победените“. Може би в това е цялата им философия. Искам да продължа своя мислен разговор с теб, но не мога — площадът се взривява от викове, полицейската охрана едва удържа тълпата, втурнала се да ни линчува. Размахват жезли, плюят и ни ругаят вулгарно. Офицерът се приближава до нас и два здрави метални пръстена захватват китките на Бернардие. Полицаяте опират приклади в гърбовете ни — не, не опират, а ни удрят с тях.

Когато ни повеждат към затвора, Бернардие за пръв път от няколко часа проговаря:

— Простете им, деца. Те просто не разбират.

* * *

Сега вече мога да разгледам физиономията му отблизо: малки сиви очи, които те опипват, прави устни, големи космати уши, нос като водосточна тръба. Когато съдбата ти е в ръцете на такъв мандрил, едва ли можеш да очакваш весели дни или приятелско потупване.

— Значи вие сте скитниците, дето правят театър — казва полковникът и почуква с пръсти по секретарския диктофон. — Просто да не ви се надява човек.

— Ние сме — отговаря Бернардие.

— Ами знаете ли, че аз като едно нищо ще ви смажа. Ей така, само с палеца си.

— Знаем — казва Бернардие.

— Че аз вас, гангстери такива, мога само с едно движение — храц!

— Можете — съгласява се Бернардие.

— Мога! — крещи полковникът. — Аз всичко мога! На мен народът е оказал високото доверие да го пазя. Аз съм упълномощен да пазя реда.

— Вие сте упълномощен да пазите реда — повтаря като ехо Бернардие.

— Защото вие разнасяте зараза!

— Да, ние разнасяме заразата на красотата — съгласява се Бернардие.

— Кому е притрябвала вашата красота? Никому! В точка седма от указанията на Лордполицая пише:

Красотата трябва да се изтръгва от корен! Красотата е враг номер едно на държавата, реда и народа.

— Точно така ли пише, господин полковник? — пита предпазливо Бернардие.

— Дума по дума.

— Виж ти, виж ти — цъка Бернардие. — Не съм очаквал, че Лордполицаят е толкова красноречив, честна дума.

Полковникът отваря тежка кожена папка и съсредоточено я разлиства.

— Тук има толкова обвинения към вас, че без да ми мигне окото, ще ви избеся! — казва той.

— Не трябва да ви мига окото, господин полковник — кимва Бернардие. — Вас народът ви е упълномощил. И роботите ли ще избесите, господин полковник?

— И тях. Има си начин — по челната методика на сержант Корлис. Много прогресивен почин. С плазмотрон около шията им се създава вихрово поле, което бавно се затваря по Архимедова спирала. В началото полето само притиска — от дабъл-ю силите, но като стигне праговата стойност — храц! Умно го е измислил, майка му стара.

— Умно е наистина — потвърждава Бернардие. — И прогресивно, и изящно, с финес.

— Просто не знам откъде да започна — мърмори полковникът, забил нос в листите. — Да... Брей, опасна работа! От три до пет години за безнравственост — това първо.

— Безнравственост ли?

— Ами да! В пиеските ви има нескрити намеци за сексуалност — докладва агент 407. В Менсфийлд той гледал вашата пиеска „Ромео

и...“ Другото не се чете. Та там имало такива едни солени работички, за онуй де, знаеш го.

— Става дума за любов, господин полковник.

— Абе любов, любов, но онази работа и тя ли е любов! Пък и с работи — нито могат да го правят, нито го разбират. Роботите, така да се каже, нямат необходимите органи. И съответно желания. Ей на този хубавец панталонът му е празен. Значи ти го насилваш да бъде безнравствен! Не иска, не може, а трябва — това е насилие!

— Просто театър, господин полковник.

— Аз от театър не разбирам! — крещи полковникът. — Моята работа е да пазя реда и морала. Освен това член девети, алинея втора от Закона за защита на прогреса: „Който разпространява отживели възгледи, теории или реликви, възражда отминали идеи, отречени от историческото развитие, или подбужда други към подобни деяния...“ Знаеш го, нали?

— Но театърът не е регресивен, господин полковник! Той е само забравен.

— Щом е забравен, значи е консервативен и реакционен! Защо човечеството не забрави лоста и зъбното колело — защото са необходими! Защото ни тласкат напред. Няма и не може да има друга религия освен прогреса! Напред и само напред към щастливата бъдещност!

— Понякога трябва да се поглежда и назад, господин полковник, за сравнение, за поука.

— Точка! Обвинение трето — за разместване на социалните пластове. Ти, господин Бернардие, използваш работи втора категория. В наставленията за обществените стъпала пише, че работи от тази класа са достойни само за обслужване на човека. Да бъдат метачи, пощальони, прислужници, миячи на обществени отходни места, а не разни там крале, принцеси, благородници.

— Сцената е територия на свободата, господин полковник.

— Забранявам! Къде ще му излезе краят, ако метачите стават крале. Това значи кралете да станат метачи. И тогава всичко ще се обърка. Във всяко общество трябва да има етажи — децата на кралете стават крале, децата на метачите — метачи. Иначе започват революции, падат бастилии, пеят марсилези, оскверняват се пантеони — изобщо хаос и безсрамие!

— Но така човечеството се е придвижвало напред през цялата си история.

— Поправете се — в досегашната история. Но сега, когато постигнахме тази социална хармония, всяка промяна води до анархия.

Полковникът се изправя и започва нервно да крачи из кабинета си с ръце в джобовете.

— И аз не съм свършил, Бернардие. Аз те обвинявам в най-страшното — в нарушаване на Свещения закон за душевната сдържаност. Той беше извоюван от нашата Партия на равнодушието след всеотдайна парламентарна борба. Но ти плюеш на всичко! За теб покоят и затишието не значат нищо!

— Никога не съм нарушавал покоя, господин полковник — казва смирено Бернардие. — Живял съм в съгласие със законите и разпоредбите.

— Лъжеш, човече, лъжеш! Ти устройваш представления, на тях присъствуват хора. И какво гледат те? Любов, ревност, властолюбие, покъртителни сцени, убийства. Това гледат хората — буря от чувства, емоционални стихии. И къде отива тяхното спокойствие, гарантирано от Свещения закон за душевната сдържаност? Няма го! Вместо безмълвие и успокоение — раздиращи усещания. Че аз само за това мога да ви избеся всички!

— Без вълнения животът е блато, господин полковник. Усещанията правят човека различен от вещите. Даже тези работи разбират магията на душевните трепети...

— В закона е писано черно на бяло — разрешават се психически натоварвания до два мегапсиха. На вашето жалко представленийце снощи сте натоварили Френк Уебстър с цели шест мегапсиха! Два часа след това той е умрял от разкъсване на сърдечните мускули.

— Уебстър ли? Пазачът?

— Той, той... Вече нищо не може да те спаси, Бернардие. Той просто е гръмнал от чувства. Шест мегапсиха — това е динозавърска доза. Дори отличник на курсовете по безчувственост не би издържал. Че аз само за това всичките един по един ще ви ликвидирам, докато станете на пихтия в ръчичките ми, докато и миризмицата ви не остане.

— Нямам вина, господин полковник, той сам пожела.

— Ще пожелае, разбира се, защото е пазач, необразован. Той още преди пет години отказа да влезе в курсовете по безчувственост,

защото е непросветен и примитивен. Но това е друга работа — вие ще си отговоряте.

— Значи сме го развълнували? Значи нашето изкуство му е въздействувало? — почти радостно пита Бернардие. — Готов съм да отговарям, господин полковник. А теб, Уебстър, благославям. Ти спаси театъра! Някога човечеството ще издигне гранитен паметник на твоето просълзено лице, Уебстър. Поклон пред теб, който ще лежиш във величествения мемориал на жертвите на изкуството. И като символ на своето спасение човечеството, Уебстър — продължава своята тирада Бернардие, — над руините на душевната глухота ще издигне един великолепен мавзолей, в който ще постави твоето взривено от вълнение сърце!

— Вън! — крещи полковникът, ален от гняв. — Вън, клоуни и смешници, скитащи чучела, благородници в дрипи! Омръзнаха ми вашите надути изречения! Вън, бездомни лакеи на сърцата си! В най-мрачната килия!

И сега, като се спускаме по безкрайните стъпала, мога да продължа своя мислен разговор с теб, Принцесо. Докъде бях стигнал? Ах, да, до това, че цялата им философия е сбрана в изречението „Горко на победените“. Отколешна мисъл, символ-верую от антични времена. Победителят е слагал лавров венец, докато другият агонизирал върху сгурията на арената. Овации, влюбени момински погледи, златни монети, хвалебствени изречения в хрониките — всичко е за Него. И славата, и почестите, и безсмъртието. Другият е повален, неважен, жалък или мъртъв. Той е просто победен. Това е.

После се роди едно момче, което не можеше да побеждава. Може би защото беше слаб, крехък, деликатен, може би защото всички казваха, че не е син на баща си, може би просто защото не е искал да побеждава — не знам. Той пръв казва: чест на победените, блажени са слабите. Обръща всичко, за да намери прелест и в него. После тръгва по земите и покорява със слабостта си. Вярват му, защото е толкова лесно да го победиш, че не доставя удоволствие. Става симпатичен с кротостта си, с изумителната си благост и смирението, с което посреща плесниците.

Ще кажеш: това е легенда. Сигурно — такъв човек не би могло да има просто защото по условие е невъзможно да има. Нали ти казах, човеците са победители и им прилича да са победители.

А може и да не е легенда. Може така невероятно да са се стекли нещата, че да се е родил един по-различен, не е изключено. Все едно. Той решил да спаси хората от злобата и гордостта — така разказват. Затова направил от смирението философия, а покорството превърнал в начин на живот. Но не са ли думите му демагогия и притворство? Не е ли ексцентричност или заболяване на мозъка? Решили да проверят — онези, за които няма нищо по-сладко от победата. И той кротко приел екзекуцията на кръста. Не се възпротивил, не молил за спасение, не оплаквал съдбата си. Отишъл си, както живял и както проповядвал. Тогава те му повярвали.

Но ти, Принцесо, не си мисли, че нещо се е променило. Напротив! Те започнали да побеждават в името на Победения. Не приемали покорно онзи, който не вярвал, че покорството е най-съвършеното поведение. Не прощавали на онзи, който не искал прошка от тях.

Нали ти казах, Принцесо — в човеците има нещо объркано.

И дрънках всичко това, за да се запитам: какво е това победата? Кому е необходима тя? И защо?

Сега никой не знае колко време ще прекараме в това мазе. Разбира се, по-лесно е да ни изключат или да ни върнат във фирмата за прочистване. Но тогава къде ще остане удоволствието от победата? Ще ги лишим от насладата да бъдат властелини, да ги гали ласкавото ветрило на властта.

— Предлагам да съберем връхните си дрехи и да направим легло за Бернардие — казва Антоан.

— Не, деца, не съм съгласен — възразява Бернардие.

— Защо, ние не можем да настинем.

— Знам, скъпи ми Антоан. Но като свалиш плаща на Лаерт, ще свалиш и гордостта си, момчето ми.

Антоан мълчаливо се съгласява.

— Едва се движа, Бернардие — проплаква Иитс. — Батериите ми съвсем са се скапали. Не е ли по-добре да ме изключиш?

— Не трябва, дете мое. Един артист никога не се предава, докато не се разкапе съвсем.

Бернардие сваля сакото си и сяда връз него. Отдавна не съм го виждал толкова уморен. Или може би отчаян? Никога не можеш да разбереш Бернардие, като че ли го топли някакво вътрешно пламъче.

После изведнъж скача, вдига сакото, внимателно го изтърсва, оправя гънките на панталоните си.

— Човек в тая мръсотия — мърмори недоволно. — Съвсем в средата ли е папионката ми, Доротея?

— Наистина не издържам, Бернардие — намесва се отново Иитс. — Нямам сила да вдигна дори ръката си.

— Включи се към мен, Иитс, — предлага Осман. — Нали знаеш, аз винаги съм зареден догоре.

Двамата докоснаха блестящите остриета на енергизаторите си, след няколко часа към тях се съедини и Доротея, а на следващата сутрин всички бяхме свързани в ритмичен и спокоен пръстен, по който уверено циркулираше енергията на нашето единство.

— Ставайте, деца! — крещи Бернардие. — Вече е девет, а вие се излежавате като чиновници в неделя.

— Нека се възстановим, Бернардие — възразява Осман. — Вчера беше тежък ден, може би и днес...

— Боже мой, ти като че ли не знаеш, че всеки ден в девет и половина имаме репетиция!

— И днес ли? — почти отчаяно пита Гертруда.

— И днес, скъпа, и всички дни до свършека на Бернардие. А след това човечеството да прави каквото си иска.

— Уморени сме, Бернардие — започва Иитс. — Не искаме повече...

— Не искате повече театър?

— Не! Омръзна ни твоята лудост! Можехме да бъдем щастливи помощници на човека, сити, доволни, добре облечени, а вместо това станахме презрени чергари.

— Значи предпочитате да сте слуги вместо артисти? Да сте нужникари вместо крале и благородници? Санитари с уринатори в ръце вместо метеори?

— Да, хиляди пъти да! Твоето безумие и фанатизмът ти са безгранични, Бернардие. Ти си сляп и не разбираш, че си последното нищожество в този свят, дрипа, пигмей, карикатура на шизофреник. Това си ти, Бернардие!

— Тежки са думите ти, момчето ми — казва Бернардие обидено.
— Нараняват като камшици.

— Ти си неизлечимо болен, зарази и нас. Тежим върху съвестта ти, Бернардие.

— Ще поема и това, скъпи мой Иитс.

— Ние не искаме твоето благородство, плюем на доблестта ти, Бернардие! Омръзна ни да бъдем рицари и апостоли, гладни и пожертвувани заради някакви идиотщини.

— Както желаш, Иитс. Театърът се прави от свободни хора.

— Сам каза — хора, а не работи. А за твоя глупав театър хората не дават и изсъхнало козе лайно!

— Ти не си артист, Иитс, но бъди поне възпитан, има дами.

— Тъй де, никой няма нужда от този театър, никой! — крещи Иитс. — За чий дявол тогава...

— За нас, Иитс. Заради себе си го правим. Такъв е човекът на изкуството — казва кротко Бернардие.

А знам, че е обиден, Принцесо. Съкрушението никога не идва само, след него се влачат убийствените думи, предателството, мазното лице на отиващия си приятел, вероломството на лъжата, притворството — цяла армия от гнусни сенки, воня, лепкава тиня. И разбира се, най-гадното — оправданието! То подскача връз хилавите си нозе, стиска какви ли не мръсни философии като патерици, размахва знаменца за милост, дращи прошения да бъде оневинен, целува височайши ръкавици да бъде помилван. А в джоба си носи вечното като подлостта обяснение: да, може би не беше съвсем, сигурно трябваше иначе, разбира се, трябваше иначе, но аз, как да ви обясня, господа, аз го направих заради своето щастие!

Ето къде е мерзостта, Принцесо — заради своето щастие! Сякаш това може да бъде оправдание. Сякаш щастие е банков чек, под който задължително трябва да сложиш подписа на собственото си безчестие. А светът изобщо не се интересува от нашето щастие — върти се, бляска, мята искри, а на теб ти е дадено единственото удоволствие да му се радваш.

Не можехме да избягаме от тези думи, Принцесо. Аз отдавна ги чаках — от Иитс, от Осман, от Антоан, от Доротея, от себе си, от всеки нас. Трябваше да се случи, защото всички носим в джоба си подличкото кредо за собственото щастие. Дори да не го напишеш сам,

то е вътре по рождение. Нали помниш? „Което е за сега, няма да остане за после; което не е за после, ще стане сега. Което не стане сега, все пак ще стане после.“ Пето действие, втора картина.

Може би все пак не е толкова лошо да си щастлив. Може би е съвсем естествено, роботско-човешко да искаш да си щастлив. Не знам.

— Както искате, деца мои. Тогава аз ще играя сам — казва Бернардие, сваля сакото си и дълго оглежда килията. Вероятно подрежда мислен мизансцен. Тук ще бъде стражната кула, стражите ще разговарят там, призракът ще влезе отляво.

Бях изумен, когато преди години открих, че Бернардие няма нужда от сценичен реквизит. За него са достатъчни само няколко квадратни метра пространство, думи и поне един зрител. Защото без зрител театърът е шизофренично бълнуване.

Ако вярвах в бога, щях да съм убеден, че Бернардие е син на дявола. Не може в едно толкова болнаво човешко тяло да живеят десетки души, демони има вътре, изписват се на лицето му, искат да излязат навън — ту зловни, ту щедри, ту благородни, ту влюбени. Играе сам, а вътре се боричкат всички Шекспирови герои за правото и удоволствието да са живи.

Изведнъж се намесват Жюли и Венсен, защото са Хорацио и Марцел, трябва да посрещнат призрака. Става и Макс в своя ефирен бял воал. Знам, Осман, няма да издържиш, приятелю, в началото на втора картина си ти. Днес не изглеждаш толкова величествен, не си вдигал тежести, нищо, продължавай, обичам тези твои думи:

*... и в смес от скръб и радост
на тъжен пир сред весела жалейка,
при равновесно щастие и мъка,
тъй да се каже, със едно око
усмихнато, а с другото във сълзи...*

Вярно е, Осман, всички сме така — при равновесно щастие и мъка. Театър в килията, върху влажния под, сред отвратителните спринтове на плъховете — тъжен пир сред весела жалейка.

А сега е твоят ред, Иитс, не се опъвай, няма да издържиш. Вярно, дрипи сме, нищожества, но какво друго имаме, освен театъра и Бернардие? Нищо, Иитс, нищо друго в този хладен двайсет и втори век. Стани, направи няколко крачки с гъвкавата походка на Гилденстерн и кажи своите първи думи на сцената:

*Но, покорни вам,
ний слагаме в нозете ви със радост
готовността си.*

Виждаш ли как се усмихна Бернардие? И как всичко наше е свързано със съдбата на Хамлет?

Играем — сигурно за последен път. За сбогом със сцената. За сбогом с Бернардие. За сбогом с всичко, което десет години бяхме и никога вече няма да бъдем. За сбогом с бездомничеството, глада, униженията, студа, просячеството — за сбогом с нашето щастие.

Сега ще трябва да кажа онези страшни думи, Принцесо, за които светът е оглушал. Точно тук, върху последната ни сцена, сред отчаянието и тържеството, стъпил върху костите на миналото ни, върху руините на надеждата, ще хвърля тези думи върху глухите уши на Британия. Нека изтръпнат всички, ако ме чуят. Нека запомнят, че аз — един датски принц на шестстотин години — ги обвинявам! И това мое обвинение минава през вековете като яростен вик, като страстен упрек срещу всяка несправедливост, сълза, прекършена вяра, излъгана любов, срещу мерзостта, властолюбието, фанатизма, слепотата и глупостта. Нека запомнят, че тези думи ще ги събуждат, ще чегъртат заспалата им съвест, скопената им чест, яловата им мъдрост сега и винаги до свършека на света:

*Векът е разглобен. О, дял проклет:
да си роден, за да го слагаш в ред!*

Но кой ще ни чуе от това подземие? Те никога не са чували гласовете от подземията, Принцесо, защото подземията са за боклуци,

ненужни вещи, стари дрехи, немити шишета, плъхове и някакви други от този род. Лъчезарните имат спални, кабинети с видеотеки, рядко слизат в подземията, само за да се убедят в собствените си придобивки и да заредят капана.

Така е било, така е сега. Хиляди Хамлетовци са казвали на сцената тези думи, милиони са им ръкопляскали от ложите — и нищо. По-смелите са ги вдигали като знаме, изграждали са от тях барикади, зареждали са с тях винтовките си. Заради бъдещето, заради победата. Заради това бъдеще и тази победа.

*Аз искам друг,
по-силен довод. Сцената! Със нея
ще впримча аз душата на злодея!*

— За мен ли са тези думи, принце? — чуваме гласа на полковника, изправен на вратата на килията.

— Вие сте тук? — пита Бернардие.

— Аз съм винаги тук, Бернардие. И навсякъде, където се опитват да пикаят върху реда.

— Не можете да ни забраните да играем тук, за себе си.

— Не мога, Бернардие — отговаря полковникът кротко. — И не се опитвам. Да си призная, на мен вашата игра ми хареса.

— И въпреки това?

— И въпреки това, Бернардие. Ти си волен човек артист, не разбираш желязната дума „трябва“. Трябва, Бернардие! На това „трябва“ се крепи светът, то е оста на Земята, пътят на вселената! Земята трябва да се върти, слънцето трябва да изгрява, реките трябва да текат надолу, семенцата трябва да покълват, къртиците трябва да са слепи. Разбираш ли, трябва! Защото такъв е редът, такъв е световният порядък. И точно затова театърът трябва да умре!

— Но той ви харесва, господин полковник!

— Харесва ми. Може да се хареса на още сто, хиляда, на всички, но трябва, Бернардие, трябва! Защото такъв е редът. Британия е общество на свръхразумната организираност.

— Кой е измислил този ненужен ред, кой, дявол да го вземе!

— Той!

— Кой е той? Бог ли?

— Глупости, Бернардие! Бог отдавна е безработен.

— Тогава кой?

— Не знам. Може да е Генералният държавен компютър. Може да е Синтетичният Диктатор на Лордполицая. Или самият Върховен Ред. Не знам и не ме интересува. Все едно — Той!

— А ако той греши? Ако все пак не е така?

— Не ме интересува, Бернардие. Аз съм назначен да пазя реда, а не да разсъждавам. И стига, не обичам умните дискусии и философиите.

Бернардие крачи от единия край на килията до другия и размишлява на глас:

— Той. Когото не познаваме. Когото не разбираме. Но сме длъжни да следваме волята му. Защото е той! Седи над всичко — над дълг, над радост, над изкуство, а никой не го е виждал, не го е помирисвал дори. Господи, какъв съм смешен, та той може изобщо да не съществува! Но това няма значение. По-важното е, че изисква, налага и управлява.

— Оставете това, Бернардие. Няма ли да продължите? — пита полковникът.

— Не искаме да опикаваме реда, господин полковник.

— Сърдиш се като дете. Имате няколко часа, няколко последни часа. Ще дойдат инженери от „Юнайтед роботс“ да изтрият паметите на твоите артисти. Така реши Лордполицаят.

— Това е своеволие, протестирам! Тези работи са моя собственост!

— Ще ти бъдат заплатени, Бернардие.

— Това е беззаконие!

— Не, това е Редът, драги мой. Затова довършете вашата драма. Мога да остана, нали?

— Да, господин полковник.

— Но при едно условие: ще обещаеш, че никому няма да кажеш... Че съм останал... Че съм гледал театър...

— Обещавам, господин полковник.

* * *

Духа ужасен вятър и разнася зловония, найлонови пликове, хартиени парчета, полимерни връзки и яки. Какво ли не може да намери човек сред огромните купове на това бунище — клозетни чинии, копринени ръкавици, модни списания, магнетофонни ленти, раздрани обувки, птичи пух, бутилки, ампули, иригатори — изобщо всичко, което модерният човек купува, за да изхвърли.

Отношенията на човека със сметта винаги са ми изглеждали странни — като че ли се обичат. В магазините огромни тълпи купувачи грабят всяка приумица на индустрията за вещи и само седмица след това тези вещи идват при мен — Генералния боклукчия на Дарлингтън. Ако залепиш ухо до земята, чуваш тихо равномерно боботене. Не е пулсът на планетата, а са генератори, не са енергийните колектори, а вените на двайсет и втори век — сметопроводите.

Човекът значи в началото гълта. Хвърля милиони грошове, за да има. За насладата да има. Но животът на вещите е кратък — така ги правят, че скоро потъват в домашния стомах за първично смилане, после минават през градския черен дроб за отделяне на токсините, след това ги глътват червата, тънките и дебелите, сиреч сметопроводите, накрая мощни пулсатори ги изхвърлят през ануса на Дарлингтън. А там съм аз — Генералният боклукчия на града. Боклукчии има много, всяко говедо може да стане боклукчия, но Генералният е един. Според ценза и заслугите.

Ха, каква обувка! Другата е с тънка подметка, а тази с дебела. Господин притежателят или е ходил наклонен, или кракът му е бил покъс. Какви ли не работи измисля умният човек! Ей на сега — еднакви обувки, а с различни подметки.

Моята работа е да селекционирам отпадъците. На един куп хартиите, на друг ебонита, на трети поливинилхлорида и тъй нататък. А за това е необходимо да си образован. Вярно, с моето образование можех да стана дори иконом, но нямаше да бъда Генерален. Сега като погледна пред себе си — ширнало се огромно поле с мръсотия, дъхът ти застива. Толкова много мръсотия, че неволно събужда в гърдите ти възторг! Гледаш, гледаш, окото ти не се насища, сладко ти става, сякаш цялата планета е една необятна мръсотия! И като си помислиш, че всичко това е дело на човека, как да не изхълцаш от възхищение!

Но аз съм Генерален, тъй да се каже — надзирател. Осемнайсет робота имам на служба при мен, като редови боклукчии. Слушат ме, не

мога да се оплача. Глупавички са наистина, но какво да ги правиш... Вчера идва един при мен, носи някакво камъче, какво е това, казва, господин Генерален! Гледам — черно, поресто, не мирише. Сетих се. Слушай, казвам, прости ми, роботе, това е метеорит, хондрит. Тези дребни частици са ходри, около тях това е оливин, ортопироксен, камасит, тенит. Онзи се пули: че откъде толкова знаеш, господин Генерален? Какво да му разправам.

Да си призная, понякога дори аз съм безсилен. Преди време ми носят нещо като тръба, но дървено и с дупки. Като го надуеш от единия край, свири, майка му стара. И като натискаш различни дупки, излизат различни звуци — тънки, средни, дебели. Странна работа! Знам си, че е забранена вещ. Някой го е имал тайно, даже може да си е свирел — боже, опази! А после, като са го надушили, хайде в домашния стомах. И го лепва на моя задник, аз да отговарям. От къде на къде аз! Казвам на моя човек: слушай, нито си го виждал, нито си го чувал, ясно ли е! И го изгорих. Няма заради една дървена тръба да си загубя службата.

Добра си ми е работата, добра ми е заплатата. И подчинените са добри. Само една шантава имам. Хубавичка е, ама нещо ѝ мърда — ходи с дълги бели рокли и винаги носи на главата си венче от маргаритки. Лека е, безобидна, пее си. Като дам почивка, все се домъква при мен — да си бърбим. Трябва да я търпя, нали съм Генерален, не е прилично да се отнасям високомерно с подчинените. Ето я, пак ще ми се лепне и почват едни безкрайни тъпи приказки.

— Ти как се казваш? — пита.

— Че не знаеш ли — аз съм Генералният боклукчия, вашият шеф.

— Това не е име, а длъжност.

— Аз съм робот — казвам. — Роботите нямат имена, само номера и длъжности по единната социална таблица.

— Имат — казва шантавата. — Аз например съм Принцесата — и сяда направо върху купчината с животински кокали.

— Не сядай там — казвам. — Току-що съм ги подредил, разваляш ми работата.

Но тя изобщо не ми обръща внимание, рови с клечка и съвсем разтурва купчината.

— А къде си бил преди това? — пита.

— Никъде, скоро съм произведен.

— Ами, лъжеш — казва шантавата. — Виж колко си стар.

— Значи съм произведен стар! — настоявам аз.

Мълчи. Какво ще ми каже тя на мен... Този свят ми е ясен, и особено въпросите със сметта. Там съм най-големият специалист, мога да различавам към четири хиляди вида отпадъци.

— Доволна ли си от работата? — питам.

— Работа като работа — отговаря тя. — Само дето не мога да търпя мръсните мъжки гащи.

— Ако е въпрос, и аз не мога да търпя дамските превръзки. Я виж, целият триста и седми парцел е пълен, но какво да правя — работа.

От хълма се спуска следобедният вятър, подема зловонията и ги разнася по цялото поле. Става хладно, но миризмата е по-страшна — вмъква се през носа и се забива направо в мозъка. Няколко пъти предложих на роботите-боклукчии да се махнат обонятелните сензори, че да работят спокойно и всеотдайно, но не, не дават — от Лигата за защита на изкуствените разуми. И се мъчим в тази смрад, а вечер ни къпят с антисептични разтвори, защото тук се въди каква ли не микроорганизмова гад...

— Понякога ми е тъжно — казва шантавата. — Струва ми се, че преди съм била принцеса, че съм излязла от някаква страшна приказка. А не помня, нищо не помня, сякаш са промили мозъка ми от миналото. Нямам минало. Защо нямам минало?

— Ех пък и ти! — отговарям. — Щом не помниш, значи не трябва да помниш. Значи това минало не е за помнене. И защо винаги носиш венче от маргаритки?

— И това не знам — почти проплаква шантавата. — Смеят ми се, не ми отивало на професията. Казвам им, че съм принцеса, а те се хият, вдигат ми полата — да видели благородническо дупе. Защо не ме защитиш?

— Аз ли? Че защо пък аз. Не искам да се месея в живота на подчинените си.

— Знаеш кои стават боклукчии — все измет, все бракувани. А аз съм от втора луксозна А с дълговременна памет.

— Може — казвам. — Но щом са те пратили тук, значи си за тук.

— Ти трябва да ме защитиш — казва шантавата и в очите ѝ се появяват сълзи. — Не знам защо, но ми се струва, че точно ти трябва да ме защитиш.

— Хайде, хайде, ще видим — казвам. — Сега отивай да работиш, почивката свърши.

Гледам тънките ѝ крачета, затънали до колене в мръсотията на Дарлингтън — не е за тук, крехка е, нежна, като направена от кристал за осветително тяло. Но началниците не ги разбират тези работи. И негово могъщество полицаипрезидентът, и негово благородство кметът, които аз иначе дълбоко ценя и уважавам, като казаха — при теб, та при теб! А не е за боклукчийска работа, виждат, прекалено е добра и чиста. От онези, дето бог ги пази като свои деца. Такива само разстройват — и работата ти разстройват, и душата.

Нека кажат, че е лесно да си Генерален боклукчия. Не ти стига боклукът, ами трябва да се разправяш и с разумни същества!

Сега трябва да обходя района. В края на работното време винаги обхождам района, защото ме изпълва с възторг и благоговение. Докато не видя огромните възхитителни купове смет, докато не обгърна с поглед това очарователно и прелестно бунисще, не мога да заспя. Сега вървя, подритвам отпадъците на цивилизацията и ми става неописуемо сладко, облива ме патетичен захлас. Някой ден непременно трябва да напиша ода за бунисщето на Дарлингтън. Сигурно ще я отпечатат в местния вестник.

И как да не се радваш, като знаеш, че всеки захвърлен тук предмет е доставял радост на човека, на обикновения, мил и добър човек от двайсет и втори век. Ето например това пенсне. Сигурно е красяло умното лице на някой лекар. Психиатър например. Да го наречем доктор Моорли. През него доктор Моорли е гледал и лекувал предано своите болни. И как да не ти стане мило от това нищо и никакво пенсне!

Или този пластмасов меч. Съвсем като истински, но пластмасов. Меч — откъде ли е дошъл? Каква е съдбата му? Не знаеш. И започваш да си въобразяваш. Може например да е детска играчка. Или музеен експонат. Или мил семеен спомен от отдавнашни времена. Или нещо съвсем, съвсем различно.

Това е бунисщето — загадка! Място за размисъл върху съдбата на вещите. Дори не само на вещите, а и на човека. Например този череп.

Какви безобразници, нарушават реда! Забранено е да се хвърлят черепи, защото задръстват мембранните филтри. Има екарисаж, но някои не свикнаха с креманицата и крият черепите. Но колко ще ги криеш от будното око на държавата? Двайсет, трийсет, петдесет години. А после? После идва синът или внукът, не знае чий е черепът, не му е мил, няма спомени и буф — в сметопровода! Да му мисли там Генералният боклукчия.

Бил е човек с неизчерпаема духовитост, с блестяща фантазия. А сега какво отвращение извиква в мен! Чак ми се повдига! Тук са били устните, които съм целувал хиляди пъти... Къде са твоите шегии сега? Твоите пресмятания, твоите песни? Къде са твоите мънии от остроумие, които караха цялата трапеза да избухва в смях? Не ти ли е останала нито една от тях. Добре си овесил челюст, приятелю! Хайде, изтичай до спалнята на прекрасната дама и й кажи, че ако ще да си слага и цял пръст белило, пак накрая ще стане като теб. Разсмей я с това, ако можеш, бедни ми Йорик!

— Какво разговаряш с този череп? — чувам глас, обръщам се и виждам човек на около петдесет, облечен старомодно и с папионка от червен лъскав плат.

— Просто размишлявах — отговарям.

— Но аз те чух да го наричаш Йорик, момчето ми!

— Йорик ли? Че откъде да знам... Все някак трябваше да го назова.

Странен човек, изглежда смахнат. Изглежда, в района на Дарлингтънското бунище могат да се намерят всякакви откачени — принцеси с венчета, дебели скитници с пури...

— Но защо точно Йорик! — настоява досадникът, иска ми се да го пратя по дяволите, ругатнята е на езика ми, набъбнала, готова за действие, пък на — не мога, нещо ми пречи, смущавам се, кой знае защо ми се струва, че не мога да го обидя. Човек като човек, само посмахнат, а нещо ме възпира да му го кажа.

Вървим двамата един до друг сред огромните пирамиди мръсотия, които дваайсет и втори век ежеминутно изхвърля през своите хиляди ануси. Вятърът гони зад гърба ни гъсти къдели воня, парцали, пепел, пъстри етикети, листа и пух. Вървим двамата сред световната смрад, дишаме гадните изпарения на бунището, сякаш атмосферата е отровена със зловония, сякаш цялата планета е една клоака, сякаш от

недрата на земята, от небето, от вселената прииждат мръсотии, заливат всичко, стичат се по главите ни, плъзват на мръсни змийчета по лицата, около устните, спускат се надолу по врата, по гърдите, просмукват се през кожата и стигат сърцето, когато той ме улавя за ръката и пита:

— А знаеш ли какво е театър, момчето ми?

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.